

LA SOCIOLINGÜÍSTICA ALS PAÏSOS CATALANS*

Maria GROSSMANN
Universitat de L'Aguila

1. Objecte i camps d'investigació

A partir de finals de la dècada dels 60, nombrosos estudiosos de diverses disciplines —lingüistes, sociòlegs, psicòlegs, antropòlegs i altres agents culturals— van començar a manifestar el seu interès envers els aspectes socials de la llengua catalana. Tant el reconeixement i l'afirmació de la sociolingüística com el desenvolupament de les seves directrius fonamentals de recerca amb característiques peculiars respecte al panorama internacional s'han vist afavorits per la naturalesa particular de la situació lingüística dels Països Catalans. L'estat actual de la sociolingüística catalana es caracteritza per una gran vitalitat, per l'actualitat i la importància dels problemes lingüístics, socials i polítics plantejats, pel compromís militant dels seus estudiosos i per la repercussió immediata dels seus estudis en l'opinió pública. El Grup Català de Sociolingüística, fundat en 1974, fins i tot es va proposar com a objecte de discussió els límits d'aquest compromís pràctic. Si bé per una banda existeix una certa unanimitat al voltant del fet que la sociolingüística, justament per ser catalana, no pot considerar-se neutral, continua oberta la discussió sobre si el sociolingüista s'ha de limitar a oferir unes eines de coneixement per a les actuacions polítiques que d'altres duen a terme o bé ha de/pot participar-hi en primera persona (vegeu Badia i Margarit 1986, 153-156). Els temes principals que la sociolingüística catalana planteja són: gènesi històrica i vicissituds del conflicte lingüístic entre català i espanyol (o francès), les seves imbricacions amb factors socio-econòmics, ideològic-polítics i socio-psicològics; característiques del repertori lingüístic de les comunitats catalanoparlants: bilingüisme, diglòssia, motivacions i dinàmica del canvi d'idioma; problemes lligats a la política lingüística i a la seva planificació inherent: immigració, educació lingüística, mitjans de comunicació de massa, etc.; consciència lingüística i actituds dels parlants.

Des del punt de vista epistemològic, la sociolingüística catalana assumeix en algunes ocasions actituds oposades respecte a la lingüística. Segons les teoritzacions d'Aracil (1982, 138-160, 206-217) un dels estudiosos que més ha contribuït a l'aprofundiment d'alguns aspectes teòrics, la sociolingüística no hauria de considerar-se com una branca de la lingüística, més encara, és possible preveure un futur en el qual la sociolingüística arribarà a absorbir la lingüística.

Diversament de la lingüística, l'objecte d'estudi de la qual és l'estructura lingüística, o sigui els *atributs essencials* / *l'essència* de la llengua, la sociolingüística hauria d'ocupar-se de l'ús lingüístic, és a dir, de les *condicions d'existència* / de l'*existència* de la llengua: «deixem, doncs, que els epígons de la filologia es demanin encara què és el català. La nostra qüestió és què fem (i farem) amb el català» (Aracil, 1982, 130). Per ús d'una llengua o d'una varietat lingüística entenem la totalitat de les connexions dinàmiques entre aquesta, quant a estructura, i la matriu socio-cultural en la qual es produeix i funciona. No obstant això, ús i estructura no són,

* Aquest article és la versió catalana del treball que l'autora ha publicat dins el *Lexikon der Romanistischen Linguistik* (1989). Agraïm a aquesta publicació i a l'autora la gentilesa que han tingut amb el nostre anuari.

segons Aracil, totalment independents i hauria d'haver-hi entre ells una correlació funcional: l'ús imposa unes exigències que «configuren» o «plasmen» l'estructura. També Badia i Margarit (1986, 5-10) subratlla que la sociolingüística estudia el funcionament i l'ús de les llengües, és a dir, factors i elements externs a l'estructura mateixa de la llengua: «Així, no és difícil d'entendre que per la sociolingüística podem arribar a fer abstracció de l'aspecte lingüístic de la llengua» (Badia i Margarit, 1986, 7).

Argente (1979), en canvi, es manifesta contrari a una distinció insuficient entre sociolingüística, sociologia del llenguatge i història de la llengua, i s'oposa a una sociolingüística caracteritzada per la manca de descripció lingüística.

Per a una presentació dels problemes estudiats per la sociolingüística catalana, de les orientacions i del desenvolupament de la recerca, podem comptar amb l'excel·lent manual de Vallverdú (1980), i també amb treballs més sintètics, per ex. Kremnitz (1979), Strubell i Trueta (1980).

1.1. Aclariments conceptuals

1.1.1. El debat sobre *bilingüisme* en la sociolingüística catalana gira principalment al voltant de la qüestió de si cal relacionar-lo amb la competència lingüística individual i/o amb el repertori d'una comunitat de parlants; la possibilitat d'una instrumentalització política d'un concepte determinat de bilingüisme aguditza el debat. Badia i Margarit (1964, 135-137) distingia inicialment entre bilingüisme natural (domini de dos idiomes adquirits en l'àmbit familiar i el seu ús indistint en qualsevol dimensió comunicativa) i bilingüisme ambiental (copresència d'una llengua minoritària i de l'idioma oficial de l'estat o d'una llengua que gaudeix de poder i vitalitat més grans a l'estat), però més tard reservaria el terme *bilingüisme* només al primer cas, designant amb *diglòssia* el segon (v. 1982, 24-29, 42). En la definició de bilingüisme com a copresència de dues llengües sense cap diferenciació funcional i/o social, hi ha implícita la igualtat d'estatus i de prestigi social. Les implicacions ideològiques de determinades posicions sobre el bilingüisme són objecte d'una acurada anàlisi per part principalment d'Aracil (1982, 39-72) i Ninyoles (1969, 34-44). La seva crítica ataca l'exaltació dels avantatges del bilingüisme social en una situació conflictiva, com a eina ideològica que tendeix a racionalitzar i afavorir la substitució de la llengua minoritària.

1.1.2. La noció de *diglòssia*, emprada en el sentit ampli definit per Fishman partint de la formulació originària de Ferguson, tindria una àmplia difusió als Països Catalans. Generalment es refereix a la copresència, en el repertori de la comunitat, de dues llengües diferenciades per funcions i prestigi; únicament en casos d'autors valencians i de Catalunya Nord (vegeu per ex. Ninyoles 1971, 97, Bernardó/Rieu 1977, 59-60) el terme s'utilitza també per designar la relació entre dues variants del mateix sistema. Per a Badia i Margarit (1982, 26-27, 43), la diglòssia és un fenomen antropològic-cultural que també pot concernir la competència lingüística individual, en el sentit que pressuposa un parlant inicialment monolingüe que empra en determinades ocasions un altre idioma. Ninyoles (1971, 35-49, 1977, 218) prefereix el terme *diglòssia estructural* per posar en relleu la interdependència entre diglòssia i els altres trets estructurals (sociològics, econòmics, culturals, polítics) d'una societat. La noció de diglòssia implica en la seva anàlisi, a més de l'especialització de funció de les dues varietats coexistents, la seva atribució a un estatus social i cultural específic, i també una dualitat valorativa. També Strubell i Trueta (1981, 115) posa en relleu el caràcter conflictiu de la diglòssia, considerada com la causa principal i el primer pas cap a la desaparició de nombroses llengües amenaçades. Segons Vallverdú (1973, 42, 1979, 21-22, 1979, 44-45) cal distingir entre diglòssia neutra i diglòssia conflictual. En el primer cas, el conflicte lingüístic resulta neutralitzat a nivell ideològic i no hi ha una alienació lingüística pròpiament dita, mentre que en el segon hi ha un conflicte lingüístic, generalment subterrani, i també una alienació lingüística corresponent a tensions socials reals. En relació a la causa i a l'extensió del fenomen, Vallverdú distingeix entre diglòssia

total o parcial. En el primer cas es tractaria de la diglòssia pròpiament dita, diferenciació funcional entre una varietat *alta* destinada a usos formals, i una de *baixa*, destinada a usos informals; en el segon, l'ús de la llengua *alta* es deuria únicament a pressions externes de caire polític (ocupació estrangera, opressió nacional) o social (immigració) sense que els parlants arribin a valorar la pròpia llengua com a *baixa*, i, per tant, la diglòssia caracteritzaria únicament determinats grups socials o determinats comportaments dels parlants.

1.1.3. La introducció de la diglòssia, entesa com a situació de desequilibri en les actituds i en la consciència dels parlants, en el marc d'un conjunt de factors sòcio-culturals i polítics més ampli, ha fet que els sociolingüistes catalans elaboressin la noció de *conflicte lingüístic*, definit com a enfrontament entre dues llengües, l'una dominada políticament i/o social per l'altra (vegen Ninyoles 1969, 42-44, Congrés de Cultura Catalana 1978, 13-14, Aracil 1982, 23-38). Encara que no sempre es digui d'una manera explícita, hauria de ser clar que en últim terme es tracta d'un conflicte polític i/o social, del qual la diversitat lingüística és el símbol principal.

1.1.4. Si el conflicte lingüístic s'aguditza, es pot resoldre mitjançant la *normalització* de la llengua *baixa*, *dominada* o la seva *substitució* per part de la llengua *alta*, *dominant*. La normalització hauria d'avançar, de forma simultània, en el front lingüístico-cultural i en el sòcio-polític. Es tracta, d'una banda, de la *normativització*, és a dir, la codificació-estandardització d'una variant, i, de l'altra, de l'extensió social, qualitativa i quantitativa, de l'ús de la llengua en qüestió, o sigui de la (re)assignació de les funcions *altes* i de la (re)conquesta d'usuaris (classes que l'havien abandonada i grups al·loglòtics). Aquest procés implica una transformació de la consciència lingüística i de les normes de comportament dels parlants.

En una anàlisi recent dels diferents models de normalització lingüística, Vallverdú (1988) posa en relleu el fet que aquests també impliquen necessàriament un model de reordenació jurídicopolítica i també un programa de planificació lingüística, ambdós estrictament vinculats a alternatives polítiques.

La substitució lingüística, en canvi, consisteix en la reducció quantitativa (nombre dels parlants i freqüència d'ús) i/o qualitativa (àmbits i normes d'ús) de la llengua *dominada* amb la possibilitat d'arribar fins a la seva extinció (vegeu Ninyoles 1971, 61-65, Vallverdú 1973, 59-76, 85-102, Aracil 1982, 23-38, 163-195, Bastardas i Boadas 1988).

1.1.5. Pel que fa a l'estudi de la consciència lingüística, la contribució teòrica més elaborada es deu a Ninyoles (1969, 1971). Tot aprofundint la problemàtica de les ideologies diglòssiques —el conjunt de les actituds que tendeixen vers la consolidació valorativa d'una determinada sobreposició, de fet insostenible, entre dos idiomes— des d'un punt de vista psicològic considera la consciència lingüística dels parlants d'una llengua minoritària com a *falsa consciència*.

La remoció de l'existència d'un conflicte lingüístic pot dur a l'*odi a si mateix* (autoodi), és a dir, a una reacció autocastigadora que obliga a acceptar com a real la inferioritat del propi grup i a identificar-se amb les normes lingüístiques i culturals dels grups dominants. L'individu demostrarà l'ocultació dels trets lingüístics i culturals que el defineixen com a membre del grup. Es tracta d'una alienació lingüística i cultural estrictament vinculada a la mobilitat social. L'abandó de la llengua del propi grup provoca el desarrelament de l'individu que d'aquesta manera assoleix només un estatus fictici. Ninyoles analitza els estereotips vinculats a les dues llengües en conflicte en termes de compensació idealitzadora o denigratòria.

2. Aspectes de la dinàmica sociolingüística i dels canvis de consciència

El conflicte, que encara es manté, entre un procés de substitució lingüística en favor de l'espanyol (i respectivament del francès i de l'italià) i un procés de normalització lingüística

reactiva en favor del català, sobretot a Catalunya, pot considerar-se una constant de la història —si més no a partir del segle XVI— de les comunitats catalanoparlants. Una presentació esquemàtica, basada en l'elaboració de Vallverdú (1973, 1981), del desenvolupament històric de la seva dinàmica sociolingüística serà útil per aprofundir en la situació actual (vegeu també Colon, 1978; Ferrando Francès, 1980; Fuster, 1962; Neu-Altenheimer, 1984; Neu-Altenheimer/Schlieben-lange, 1986; Sanchis Guarner, 1972).

2.1. El període entre els primers anys de la independència dels comtats catalans fins a la unió de Catalunya i Aragó (segle X - 1137) es pot caracteritzar com una situació de diglòssia entre el llatí i les varietats romàniques.

2.2. El segon període (1137-1276) correspon a l'expansió de la Confederació Catalano-aragonesa cap al sud de la península i a les illes Balears. Les funcions *altes* corresponen al llatí, al català i, en el camp de la poesia, al provençal; les *baixes*, al català. La mateixa confederació era bilingüe (català en els comtats de Catalunya i Rosselló, a les illes Balears i a gran part del regne de València, aragonès-castellà al regne d'Aragó i a les comarques occidentals del regne de València); tanmateix, a causa de l'autonomia dels diferents regnes, el bilingüisme només afectava la cort. Hi havia a més una comunitat àrab, important sobretot al regne de València, i una petita comunitat jueva.

2.3. Durant l'expansió mediterrània (1276-1410), el català es consolida com a llengua nacional i s'imposa en la prosa culta i literària. Després de passar per un període d'*anonimat* (*llengua materna, vulgar, pla, romanç*, etc.) al final del segle XIII i al llarg de la primera meitat del segle XIV rep esporàdicament el nom de *catalanesch*.

A partir de la segona meitat del segle XIV, s'imposa el nom *català* o *llengua catalana*, l'ús de la qual esdevé corrent (vegeu Colon, 1978, 44).

2.4. El període inclòs entre 1410 i 1516 es caracteritza per la decadència política i econòmica de Catalunya i per la gradual afirmació de València com a centre hegemònic. En el moment en què la literatura catalana assoleix el seu punt àlgid, en desaparèixer l'ús del provençal com a llengua poètica, es produeixen els primers casos de bilingüisme literari català-espanyol. Comença la pèrdua gradual de la consciència de la unitat *nacional* i lingüística dels territoris de llengua catalana, fomentada probablement per l'estructura federativa de la confederació catalano-aragonesa. Al final del segle XIV i sobretot al llarg del XV, les denominacions particularistes *valencià*, *mallorquí* comencen a competir amb el nom de *català* referit per antonomàsia a la variant parlada al Principat de Catalunya i els seus habitants.

2.5. La unió *personal* amb Castella (1516-1714) marca l'inici d'una penetració gradual de la cultura espanyola, que es troba en la seva època daurada. L'espanyol assumeix funcions *elevades* cada cop més importants, tot i que el català no deixa de ser la llengua de les institucions públiques i, una mica menys, de la literatura. L'aristocràcia, els intel·lectuals i l'Església presenten una situació de bilingüisme diglòssic o bé passen, amb un ritme cada cop més ràpid al País Valencià, a l'ús exclusiu de l'espanyol. Als territoris al nord dels Pirineus, després de la seva atribució a França en 1650, les funcions *elevades* comencen a atorgar-se al francès. Entre els segles XVI i XVII es difon entre els erudits valencians i mallorquins la denominació de *llemosí*

referint-se a la llengua antiga comuna per a catalans, valencians i mallorquins com a oposició als noms específics de les variants de l'època que es consideraven simplement lligades per vincles de *parentiu*.

2.6. En el període entre 1714 i 1854 s'acompleix el procés històric de submissió política de gran part dels territoris de llengua catalana a la corona espanyola; d'altra banda, també s'inicia una recuperació econòmica de Catalunya, que esdevindrà, juntament amb el País Basc, la zona més industrialitzada de l'estat espanyol. L'espanyol assumeix gradualment el *rol* de llengua *alta* i el català, el de llengua *baixa*. En els organismes oficials esdevé obligatori l'ús de l'espanyol. El bilingüisme diglòssic s'estén fins i tot a les capes intermèdies i a alguns sectors de les classes populars, i s'incrementa el nombre de monolingües entre les classes dirigents. Arran de la unió de Sardenya amb la casa de Savoia s'interrompen els contactes amb l'Alguer.

2.7. Entre 1854 i 1939 el moviment nacionalista burgès endega el procés modern de normalització del català. La progressiva extensió social del seu ús (renaixença literària, premsa, etc.) assoleix la seva cota màxima durant els anys de la Mancomunitat (1914-1925) i, sobretot, els de la II República, quan esdevé llengua cooficial del govern autònom de Catalunya (1931-1939), amb la catalanització parcial de l'administració pública, de les escoles i de la universitat. La *normativització*, que també s'inicià en la segona meitat del segle XIX marcada per la influència dels Jocs Florals i d'aferrissades polèmiques entre els partidaris d'un model de llengua arcaïzant i els defensors del català parlat, culmina en la publicació, l'any 1913, de les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, que assumeix les funcions d'acadèmia de la llengua, i en la codificació de la gramàtica (1918) i del lèxic (1932), obra de Pompeu Fabra. La creació d'una nova norma havia de permetre al català reconquerir el seu estatus de la llengua de cultura autònoma emprada en tots els nivells de l'actualitat social, contràriament a la ideologia diglòssica que l'arraconava a l'ús col·loquial i familiar o a àmbits literaris limitats: podia, doncs, esdevenir llengua nacional (vegeu Lamuela/Murgades 1984). Mentre el català recupera gradualment, a Catalunya, totes les funcions d'una llengua *alta* i esdevé l'element central de la nova consciència nacional, símbol d'identitat i diversitat, el bilingüisme també es difon entre les classes populars amb l'extensió de l'escolarització obligatòria (1857) i la difusió de nous mitjans de comunicació. En aquest període comença, principalment a Catalunya, l'arribada d'immigrants hispanòfons. La renaixença lingüística i cultural s'estén ràpidament des de Barcelona a totes les comunitats catalanes tot i no assolir-hi el caràcter popular i de reivindicació política que tingué a Catalunya.

Malgrat la recuperació progressiva de la consciència de comunitat unitària i el rebuig de la hipòtesi *limosina*, no deixa d'existir el problema del(s) nom(s) de la llengua. Aquesta circumstància provocà en el seu moment que el diccionari d'A.M. Alcover i F. de B. Moll dugués el títol de *Diccionari català-valencià-balear* (Palma de Mallorca, 1930-1962), i donà peu a propostes més o menys serioses d'un nou nom per a la llengua catalana, format per les lletres o per les síl·labes inicials de les principals varietats lingüístiques regionals. Les normes de l'*Institut* també foren acceptades entre 1930 i 1932 pels nuclis literaris del País Valencià i de Mallorca (vegeu Bibiloni/Corbera, 1984; Polanco i Roig, 1984). L'abandó del català per part de la classe dirigent esdevé pràcticament general al País Valencià.

2.8. Amb la derrota de la República i la imposició del règim franquista, el català no solament deixa de ser llengua oficial a Catalunya sinó que fins i tot el seu ús públic, escrit i oral, queda prohibit. La política franquista d'assimilació, especialment dura fins als anys 50, empra, entre d'altres, la tàctica de la dialectalització del català, i únicament tolera determinades

manifestacions folklòriques, afavorint encara més la fragmentació de la consciència d'identitat col·lectiva, autoritzant la publicació d'obres literàries tan sols amb l'ortografia arcaica, etc. A Catalunya es produeix una nova situació de diglòssia en què l'única llengua *alta*, imposada, és l'espanyol mentre que el català queda arraconat a l'esfera privada. Entre els anys 40 i 60 té lloc un important increment del bilingüisme literari i la influència de l'escola i dels mitjans de comunicació de massa té com a conseqüència una generalització del bilingüisme fins i tot a les zones rurals. La immigració de mà d'obra procedent d'altres regions d'Espanya, amb greus problemes d'integració lingüística i social, augmenta de manera vertiginosa. Segons Vallverdú (1973, 56), Catalunya presenta una situació de bilingüisme parcialment diglòssic perquè la renúncia al català per als usos *elevats* es deu a la coerció. La valoració de la situació sociolingüística de Catalunya, i especialment de Barcelona, per part de Vallverdú —inexistència d'una diglòssia pròpiament dita— va encendre una polèmica entre Ninyoles, Aracil i Vallverdú (vegeu Vallverdú, 1980; 47-53, 1983, 22-23). Ninyoles afirma (1971, 48) que cal parlar de diglòssia fins que no deixin d'existir les estructures socials i polítiques que imposen, en la pràctica diària, una distribució funcional entre llengua *alta* i una llengua *baixa*: o, en termes més explícits, fins que hi hagi un motiu, encara que únic i extern (en aquest cas la prohibició legal), que faci que el català no es pugui emprar en la comunicació pública i formal. En canvi, la valoració de Vallverdú es referia principalment a la superació de la diglòssia, a Catalunya, diversament que a la resta dels Països Catalans, en el pla ideològic; és a dir, en la consciència lingüística dels parlants. Segons ell, en els casos de diglòssia també hi ha, sempre, alienació lingüística.

Atès que la submissió política no ve acompanyada també d'una submissió econòmica, l'espanyol no gaudeix a Catalunya de més prestigi social que el català, més encara, com que és la llengua de les classes subordinades, és menys prestigiós. Malgrat les temptatives de fer passar la idea que l'ús del català és una cosa perillosa i deslleial, que cal ocultar i abandonar, el català continua gaudint de prestigi i de la lleialtat dels parlants, i, encara, la llibertat de l'ús esdevé un dels eixos de la lluita antifranquista.

Comparant alguns dels preliminars de l'enquesta de Grossmann (1983) amb els de Badia i Margarit (1969), Vallverdú (1983b) subratlla que l'existència d'una realitat lingüística duradora pressuposa el nacionalisme.

A les altres regions de llengua catalana —sobretot fora d'Espanya, és a dir, a la Catalunya Nord i a l'Alguer, però també, encara que menys, al País Valencià i a les Balears— el procés de substitució i de pèrdua de prestigi del català avança més ràpidament. Al País Valencià, diversament que a Catalunya, no hi ha una relació estricta, a nivell popular, entre consciència lingüística i consciència política. A falta d'una consciència d'unitat lingüística amb la resta dels Països Catalans, els parlants, en rebutjar Barcelona, es creen una consciència de província en relació a Madrid. La valoració denigratòria del català, generalment militant, sembla predominar en aquells sectors que estan canviant de llengua, mentre que la idealitzadora, principalment nostàlgica i retrospectiva, predomina en els sectors que ja han canviat de llengua (vegeu Ninyoles, 1971; 157-190/ Schlieben-Lange, 1971a; 53-54, 1971b, 177). Les ideologies diglòssiques a la Catalunya Nord assumeixen, segons Bernardó (1975, 58-59) dues formes principals: la compensació (el català es troba en una situació d'inferioritat respecte al francès; no obstant, es tracta del català *de debò* respecte a l'altre *bastard* castellanitzat) i la justificació *a posteriori* de l'*odi de si mateix* (el català es troba en una situació d'inferioritat respecte al francès i també respecte al català que es parla a Catalunya). La varietat algueresa, per la seva banda, ha sobreviscut al contacte amb la llengua de la majoria sarda, homòloga pel que fa a significació social, però, de la mateixa manera que el sard, resisteix amb dificultats l'impacte de la llengua i de la cultura italianes que corresponen a la societat industrial moderna. Tanmateix, l'alguerès, tant si es tracta de competència passiva i activa o únicament passiva, no deixa de ser una prova de pertinença a una comunitat ètnica, lingüística i cultural separada (v. Grossmann, 1983).

Des del punt de vista metodològic, cal recordar les tres grans enquestes sociolingüístiques sobre l'ús del català a Barcelona (Badia, 1969; referida als anys 1964-1965), a la comarca d'Osona

(Reixach, 1975; referida a l'any 1973; vegeu també Reixach, 1985) i a l'Alguer (Grossmann, 1983, referida a l'any 1977). Es tracta d'enquestes elaborades a partir de qüestionaris distribuïts a gran escala amb respostes de tipus autovaloratives i heterovaloratives; és a dir, que reflecteixen la percepció que els subjectes tenen dels seus propis comportaments i dels aliens, i també els seus ideals de comportament.

2.9. La situació canvia radicalment a nivell oficial amb l'acabament del règim de Franco i amb el restabliment, l'any 1977, de la Generalitat de Catalunya. A començament de 1980 entra en vigor l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que sanciona l'oficialitat del català al costat de l'espanyol. Aquesta oficialitat atenuada, que es pot definir jurídicament com un tipus especial de cooficialitat lingüística, intenta conciliar el principi de territorialitat en l'ús de la llengua catalana amb el dret personal del ciutadà a expressar-se en la seva pròpia llengua, garantint d'aquesta manera els drets dels parlants espanyols. L'estatut defineix el català com a llengua pròpia de Catalunya i li atorga una prioritat oficial. L'alternativa entre oficialitat compartida entre català i espanyol (entesa com a fase de transició que hauria de perdre la seva raó d'existir si la normalització del català avancés amb els ritmes desitjats) i oficialitat exclusiva i immediata del català ha estat un dels punts més polèmics de la política lingüística dels diferents partits. El govern autònom de Catalunya va instituir l'any 1980 una Direcció General de Política Lingüística i l'any 1983 va aprovar la Llei de Normalització Lingüística (vegeu sobre aquest tema les aportacions contigudes en la RLID (1984, 3-68). Des d'aquell mateix any cobra vigència, a la regió autònoma valenciana, la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (vegeu Pitarch, 1984); també a les Balears es va introduir l'any 1986 una *Llei de Normalització Lingüística* (v. Marí, 1988; 171-173).

El català està avançant gradualment, a Catalunya, a l'administració pública, a les escoles i als mitjans de comunicació.

Pel que fa a la sensibilització pública, hi van jugar un paper imponent el Congrés de Cultura Catalana (1975-77) i també el recentíssim II Congrés Internacional de Llengua Catalana (1986), que van constituir importants moments de reflexió col·lectiva sobre la realitat catalana. Segons els sociolingüistes catalans, el conflicte lingüístic entre el català llengua minoritzada, és a dir, arraconada històricament en una situació d'inferioritat (vegeu Montaner i Monllau) i l'espanyol, llengua que continua essent dominant a la vida pública i llengua materna d'un ampli sector d'immigració, només pot tenir dues sortides: la normalització efectiva de la llengua catalana o la seva substitució definitiva per part de l'espanyol.

2.9.1. Un dels obstacles més importants al procés de normalització rau en el fraccionament, a nivell popular, de la consciència de la unitat de la llengua catalana; fraccionament explotat per la política del govern central i agreujat per l'absència d'una política econòmica, lingüística i cultural oportunament coordinada entre les diferents regions autònomes. El símptoma principal d'aquesta fragmentació va ser i continua essent la problemàtica de les denominacions de la llengua i dels mateixos territoris.

En el marc històric, polític-administratiu i social diferenciat dels Països Catalans —malgrat l'escassa diferència dialectal— encara no es pot parlar d'una sola definició compartida popularment del que significa *ser català* i *parlar català*.

El terme és ambigu perquè d'una banda fa referència a la varietat lingüística i als parlants del Principat de Catalunya, i de l'altra al conjunt ètnic, lingüístic i cultural dels Països Catalans. La importància del fenomen migratori ha determinat, a Catalunya, una altra ambigüitat del terme, atès que, si l'interpretem en sentit geogràfic, designaria a tothom que visqui i treballi a Catalunya. Aquesta definició posa en entredit l'equació entre identitat nacional i llengua (vegeu Argente i altres, 1979). La mateixa denominació de *Països Catalans*, neologisme que es va difondre al llarg dels anys 60, ha esdevingut necessària a fi d'evitar l'ambigüitat del nom

Catalunya. El terme *Països Catalans* (i també el de *Catalunya Nord* en oposició al nom de *Roselló*, referint-se al territori situat a França (vegeu Bierbach, 1980), objecte de polèmiques a causa de les seves implicacions polítiques, reflecteix tant la pluralitat de les regions catalanes com la voluntat de reconstruir una unitat que es va veure interrompuda però en cap moment anul·lada per la història. Els intents de secessió lingüística han estat particularment forts al País Valencià, on hi ha hagut fins i tot actuacions violentes. La consciència de l'autonomia de la *llengua valenciana* ha estat recentment objecte d'estudi per part de Ninyoles (1971, 191-199) i Aracil (1983, 131-134). El prejudici antibarceloní es pot atribuir a un sentiment d'inferioritat molt fort, a la por d'un pancatalanisme hegemunitzat per Barcelona i a una voluntat de normalització lingüística insuficient en determinats sectors de població. L'exemplaritat de Barcelona apareix com un perill provocant una actitud de denigració compensatòria acompanyada per una compensació idealitzadora respecte al valencià. Al mateix temps que es nega la identitat catalana dels valencians mitjançant la negació de la identitat catalana de la llengua, no es dedueix de la diversitat lingüística una identitat nacional valenciana diferenciada respecte a l'espanyola. A les altres zones de parla catalana hi ha una consciència més gran d'unitat lingüística, encara que continua presentant, sovint, un *antinormisme* dialectista. Segons Lamuela (1984, 84), tant l'antinormisme com el secessionisme són conseqüència de la incapacitat de sortir d'una concepció de la llengua subordinada com a símbol de grup, i per aquesta raó sorgeix el rebuig de qualsevol concessió a l'increment del valor funcional si això implica una alteració de la integritat simbòlica de la varietat. Aquesta se situa així fora de la societat i reduïda a la condició de llengua inútil però dotada de valors superiors.

2.9.2. Un dels problemes principals que ha de resoldre qualsevol política lingüística, especialment a Catalunya, rau en l'existència de sectors importants de població immigrada, heterogenis lingüísticament i cultural, procedents majoritàriament del sud i del centre d'Espanya. Arribats a Catalunya sobretot entre els anys 1950 i 1975 amb la intenció d'instal·lar-s'hi definitivament, pertanyen —amb l'excepció d'un grup minoritari d'alts funcionaris i professionals— a les classes populars. L'impacte de la immigració en el procés de normalització del català és plantejada generalment des de dos punts de vista: l'amenaça representada a Barcelona, de sectors que parlen diverses variants de la llengua de l'estat, llengua que encara domina a l'escola i als mitjans de comunicació; la vitalitat i el prestigi social del català, posats de manifest pel comportament i per les actituds lingüístiques de molts immigrants que l'han après o desitgen aprendre'l.

L'existència d'aglomeracions urbanes a l'àrea perifèrica de Barcelona, on viuen de manera gairebé exclusiva immigrants que sovint no poden ni tampoc necessiten tenir contacte amb el català, indueix a formular una política de descentralització màxima de la població immigrada a fi d'accelerar-ne l'aculturació (Strubell i Trueta, 1981; 184). La integració en la comunitat catalana és més gran en un medi rural respecte al medi urbà i industrialitzat, més fàcil per a la segona generació que per a la primera. Per a la primera generació, els factors destacats són, juntament amb la freqüència de contactes amb catalanoparlants, l'edat d'arribada, l'antiguitat d'immigració, la regió de procedència i l'actitud envers el català. La disponibilitat per a l'aprenentatge i l'ús del català respon més a una voluntat d'integració en els grups catalans, a causa de la superioritat del seu estatus social, que a una necessitat objectiva de comunicació. La llengua de la comunitat d'arribada esdevé símbol d'integració i promoció socio-cultural i d'una nova identitat ètnica per a la segona generació. El rebuig a aprendre i/o emprar el català es basa en consideracions que es refereixen a la superioritat històrica, cultural, demogràfica i política de l'espanyol, i també en la influència de la ideologia centralista. L'adhesió exclusiva al castellà també es deu en molts casos a dificultats d'aprenentatge d'altres llengües, sobretot en el cas dels adults (vegeu també Strubell i Trueta, 1981-1988; Esteve Fabregat, 1977; Bastardas i Boada, 1986).

A la resta de comarques de llengua catalana, la problemàtica de la immigració és diferent quantitativament i qualitativa. El retard del procés de normalització i el prestigi social molt inferior de què gaudeix el català en aquestes zones afavoreixen molt poc el seu aprenentatge.

La immigració des dels pobles de parla sarda cap a l'Alguer constitueix un cas a part. Algunes dècades enrere l'aprenentatge de l'alguerès, que gaudia de més prestigi que el sard, era necessari per a integrar-se a la comunitat. L'actual procés de substitució per part de l'italià ha provocat la desaparició d'aquesta diferència i ha rebaixat l'estatus d'ambdues llengües (vegeu Grossmann, 1983).

2.9.3. Pel que fa a l'escola, s'ha generalitzat l'ensenyança del català mentre que els centres on es realitza l'ensenyança en català no assoleixen un nombre gaire elevat. La reestructuració del sistema educatiu, que a Catalunya s'endegà l'any 1978, troba dificultats importants en l'organització dels programes i en el reciclatge del professorat a causa de la manca de personal amb una preparació adequada a les exigències d'una nova educació lingüística. La política educativa s'inspira, cap a finals dels anys 70, en un principi d'*educació bilingüe* (vegeu Vallverdú, 1979; 55-61) segons el qual els catalanoparlants haurien de rebre l'ensenyança en català tot aprenent l'espanyol com a segona llengua, mentre que els castellanoparlants que així o desitgessin l'haurien de rebre en espanyol aprenent el català com a segona llengua. Després d'aprovar-se, l'any 1983, la Llei de Normalització Lingüística, comença a prevaler el principi de territorialitat, que implica l'ensenyament del català amb independència de la llengua de l'alumne. Aracil (1982, 129-217, 231-235, i també López del Castillo, 1976) va destacar la importància d'un nou tipus d'educació lingüística: l'ensenyament del català hauria de partir de la varietat local com a vehicle per assolir el domini de la varietat estàndard, fins a poder finalment utilitzar també aquesta com a vehicle; els alumnes no haurien d'aprendre únicament com s'ha de parlar o escriure en català, sinó també les noves normes del seu ús, és a dir, amb qui, en quines ocasions, en relació a quins temes i amb quines intencions s'ha d'utilitzar; en lloc d'imposar exclusivament el català normatiu s'hauria d'ensenyar com emprar la varietat de català adequada, en el moment adequat, amb les persones adequades, etc.; els alumnes s'haurien de familiaritzar amb les altres varietats diatòpiques a fi de superar els prejudicis negatius que les envolten incrementant la fragmentació lingüística en bloquejar la comunicació entre els diferents dialectes.

La introducció del català a les escoles avança molt més lentament a la resta dels Països Catalans on planteja problemes molt complexos, sobretot fora de les fronteres polítiques de l'estat espanyol (vegeu Badenes i Franch, 1986; Bernardó, 1975; Bernardó/Rieu, 1977; Verdaguer, 1984; Grossmann, 1983).

2.9.4. Entre els mitjans de comunicació, la premsa es caracteritza per una insuficiència quantitativa, ja que té una diversificació molt escassa pel que fa als continguts: manquen precisament aquelles publicacions periòdiques que gaudeixen potencialment d'una difusió més àmplia, com ara diaris esportius, revistes *del cor*, etc. La mateixa consideració és vàlida per al cinema, mentre la situació va millorant, si més no a Catalunya, pel que fa a ràdio i televisió. Les dificultats rauen principalment en la insuficiència dels recursos econòmics —agregada per la manca de suport estatal— per utilitzar plenament els mitjans de comunicació de massa, i també en la manca de professionals coneixedors del català normatiu, circumstància que obliga a la contractació de nombrosos *assessors lingüístics*.

2.9.5. En examinar l'articulació del repertori lingüístic dels dos grans grups, catalanoparlants i no catalanoparlants que hi ha a Catalunya, Vallverdú (1981 b, 147-151) destaca l'estratificació heterogènia. En el primer grup, bilingüe, hi distingeix tres estrats: (1) un estrat minoritari que utilitza el català, i també l'espanyol, amb funcions *elevades* (bilingües funcionals); (2) una capa més extensa que posseeix únicament un domini passiu del català com a llengua *alta* i empra l'espanyol per a aquestes funcions (ni bilingües funcionals ni bilingües diglòssics totals); (3) la capa més nombrosa que no disposa del català *estàndard* i utilitza l'espanyol com a llengua *alta* (bilingües diglòssics). El grup no catalanoparlant —que inclou juntament amb els castellanoparlants nuclis de gallecs, bascos i de parlants d'altres llengües que utilitzen l'espanyol com

a llengua de relació— se subdivideix en (1) una capa minoritària de bilingües actius que parlen català i espanyol i tenen un domini, si més no passiu, del català *culta* (ni bilingües funcionals ni bilingües diglòssics); (2) una capa més àmplia de bilingües passius que tenen un domini si més no passiu del català *comú* sense tenir-ne la varietat *culte* (bilingües diglòssics); (3) la capa més important des del punt de vista numèric, que és monolingüe, ja que no té domini actiu ni passiu del català.

Els resultats de l'enquesta de Calsamiglia/Tuson (1980), duta a terme amb el mètode de l'observació participativa sobre un grup de joves en un barri de Barcelona, demostren documentalment que la majoria dels castellanoparlants són bilingües passius mentre que la totalitat dels catalanoparlants són bilingües actius. La llengua dominant en la interacció informal dels grups mixtos depèn: de la proporció dels parlants dels dos idiomes, de la naturalesa monolingüe o bilingüe passiva dels parlants d'espanyol o de la llengua del líder del grup. La coexistència de les dues llengües en el grup mai no és conflictiva perquè, en cas de perill de conflicte, es produeix una commutació de codi en favor de l'espanyol. Tot i la subsistència de determinades actituds lingüístiques —els castellanoparlants consideren normal que se'ls parli en espanyol mentre que els catalanoparlants consideren normal canviar de codi—, les autores van constatar que els costums, a les interaccions formals, s'estan modificant: els catalanoparlants senten cada cop més que tenen el dret d'expressar-se en català, mentre que els castellanoparlants o s'autoidentifiquen com a no catalans o bé desitgen integrar-se. La norma d'interacció que la política lingüística actual potencia és del bilingüisme passiu: tot ciutadà de Catalunya hauria de poder-se expressar en la seva llengua i hauria de respectar el dret dels altres a fer el mateix. L'objectiu final a assolir és que tots els ciutadans de Catalunya, amb independència del seu origen ètnic, cultural i lingüístic, arribin a poder-se expressar en català, a integrar-se plenament en la societat catalana i a acceptar el català com a idioma comú. Segons Aracil (1982, 144-153) la intenció hauria de ser una de les variables més rellevants per a la transformació de les normes d'ús lingüístic: l'ús del català fora dels seus àmbits convencionals implica un acte intencional que és socialment i fins i tot políticament definit i definitori ja es tracta d'un acte deliberat amb una càrrega simbòlica i polèmica molt gran.

Pel que fa als estudis sobre les actituds dels parlants i dels estereotips lligats a les varietats lingüístiques, cal mencionar, entre d'altres, les enquestes realitzades amb la tècnica *Matched-guise* o similars per Ros (1984), Woolard (1984), Pueyo (1980), Boix (1985). Les entrevistes narratives recopilades per Bierbach (1983) revelen un rebuig de caràcter ideològic, en alguns sectors, de la llengua que ha canviat d'estatus: de llengua perseguida, símbol de resistència, ha passat a ser una llengua promoguda oficialment i introduïda en determinats àmbits mitjançant decrets i mesures. Podem notar una distinció entre una actitud envers la llengua parlada per la col·lectivitat, o sigui la seva pràctica quotidiana, i una actitud envers la llengua percebuda com a objecte d'una política lingüística.

Segons Strubell i Trueta (1981, 89-102, 200) el nombre dels catalanoparlants s'incrementa a Catalunya però no al País Valencià i a les Illes Balears, i pateix una forta devallada a la Catalunya Nord i a l'Alguer. Al País Valencià (vegeu també les aportacions recents de Colomina i Castanyer, 1984, 1985; Ferrando, 1988; Gimeno Menéndez, 1982, 1985-1986a,b; Gómez Molina, 1986; Mira, 1981; Molla i al., 1986; Montoya Abad, 1984, 1986a; Ninyoles, 1988; Pitarich, 1988a,b), la normalització lingüística suposaria fins i tot una inversió de tendència amb l'abandó del català per part de les classes *altes*. El bilingüisme rep una valoració positiva per part de la població i la desaparició del català, segons Strubell i Trueta, s'hi podria produir més ràpidament. Encara que la varietat valenciana tingui un estatus *baix* respecte a l'estratificació social dels seus parlants i estigui més lligada al medi rural, segons es desprèn, per exemple, dels resultats de les recerques de Ros/Giles (1979) i Ros (1984), manté tanmateix la seva vitalitat sobretot fora de València ciutat. El seu prestigi és conseqüència de la seva condició de símbol de solidaritat de grup i de valors distintius valencians. Pel que fa a d'altres territoris de llengua catalana, podem citar Bernardó (1982, 1983), Grossmann (1983), Berkenbusch (1986). Joan

i Marí (1984), Lixfeld (1983), López (1988), Marí (1988), Mascaró (1982), Notó i Bruelles/Panyella i Roses (1982), Quintana (1983), Serra (1987).

2.9.6. Cap a finals dels anys setanta va començar a manifestar-se amb una força cada vegada més gran entre els intel·lectuals catalans la preocupació per la supervivència de Catalunya i dels Països Catalans com a comunitat nacional i pel futur de la llengua catalana com a símbol d'identitat d'aquesta(es) comunitat(s). Una de les primeres expressions d'aquesta preocupació fou, entre d'altres, el polèmic article-manifest de l'Argente i al. (1979. *En contra*. Vegeu López del Castillo i al., 1980). La situació encara es considera crítica perquè, al mateix temps que l'actitud positiva envers el català, el seu coneixement i la seva utilització a nivell oficial s'estan generalitzant cada cop més, a nivell informal, en canvi, s'està reduint. Des del punt de vista psicològic, el fenomen s'explicaria, segons Strubell i Trueta (1981, 173), amb el fet que la desaparició del sentiment d'amenaça que hi havia sota el règim franquista retarda la recuperació lingüística i cultural indispensable per salvar una situació ja compromesa. Són molts els qui expressen la seva perplexitat davant la proliferació de disposicions legals destinades a normalitzar i, en última anàlisi, a salvar la llengua catalana, sense anar acompanyades d'una voluntat d'atacar les causes més profundes (vegeu per ex. Solà, 1984). Es tem que el català es vagi reduint a un simple símbol. La Llei de Normalització Lingüística, si per una banda sanciona el dret a conèixer-lo i a parlar-lo a tot arreu, per l'altra proclama que cap ciutadà com a individu mai tindrà necessitat de saber-lo. Un grup de lingüistes va analitzar amb claredat les causes polítiques de la situació actual en un article-manifest publicat en ocasió de la campanya electoral per a l'elecció del parlament català. Segons els autors: «Mai el catalanisme —en cap dels diferents períodes en què ha obtingut una certa autonomia i fossin quines fossin les classes que l'hagin propulsat— no s'ha fet un plantejament d'estat amb referència a l'ús de la llengua, és a dir, un plantejament que contemplés la llengua no tan sols com un santuari de culturació, sinó també i en especial com un mitjà d'integració socio-econòmica [...] el catalanisme mai no s'ha proposat de reivindicar el poder necessari per tal d'eliminar la contradicció que suposa el fet de ser l'espanyol i no el català la llengua en base a la qual s'estructura la dinàmica socio-econòmica interna de la societat catalana sud-pirinenca [...] En efecte, en tota societat industrial moderna [...] si una llengua, per les raons que siguin, es veu impossibilitada d'adquirir aquesta funció discriminatòria dins el procés laboral-productiu i de lluita del poder, es troba indefectiblement condemnada a perdre també fins i tot la seva primigènica funció discriminatòria d'exponent indicatiu d'una identitat cultural i nacional» (Lamuela i al., 1984, 18).

És massa aviat per saber si el conflicte lingüístic es podrà resoldre segons els desitjos expressats per moltes forces polítiques i socials, donant lloc a una nova situació en la qual al català correspongui el paper de llengua nacional mantenint-se l'espanyol com a segona llengua.

La diversitat socio-econòmica i cultural dels diferents territoris dels Països Catalans fa que de moment sembli utòpica una política global aplicable arreu; així mateix, sembla il·lusori esperar que les línies adoptades a Catalunya puguin aplicar-se als altres territoris de parla catalana. En l'esdevenidor, una política lingüística capaç de resoldre les tensions polítiques en el marc d'un estat plurinacional com Espanya podria produir-se només mitjançant una reestructuració federal de l'estat, de manera que cap territori federal tingués una llengua oficial pròpia i que gaudissin totes elles d'un estatus d'oficialitat compartida en l'àmbit de l'administració central (vegeu Vallverdú 1979, 43-51, 1981 b, 128-131).

3. Variació lingüística

S'ha estudiat molt poc la variació interna de la llengua catalana. Val a dir que hi ha diverses descripcions de la variació diatòpica, però pocs i parcials intents de descripció de la diastràtica

i funcional-contextual. Aquest buit s'agreuja per l'ús freqüent, i no sempre unívoc, de termes com ara *estàndard*, *substàndard*, *parastàndard*, *popular*, *culte*, *familiar*, *col·loquial*, *vulgar*, *forma principal/secundària*, etc., sense una visió de conjunt o un marc teòric de referència actualitzat de la variació lingüística i, sobretot, amb indicacions massa sumàries —o fins i tot inexistentes— de les variables lingüístiques (vegeu també, pel que fa al que direm més endavant, Grossmann, 1988). Es podria dir que, tot i haver-hi enquestes sobre els subjectes que parlen/escriuen o afirmen de parlar/escriure en quina llengua, en quines ocasions, on, de quins temes i amb quins interlocutors, manquen, en canvi, descripcions detallades de les produccions reals dels parlants, de com la llengua catalana es modificada internament segons les característiques socials i culturals dels parlants, les situacions comunicatives i el mitjà emprat tot identificant regles i mecanismes de covariació (però vegeu recentment, per ex.: Colomina i Castanyer, 1984, 1985; Mier, 1986; Montoya Abad, 1984, 1986a; Turell i Julià, 1988; Wheeler, 1980 i especialment el llibre de Payrató, 1988, sobre el català col·loquial).

L'especificitat de la història externa i interna del català, que explica parcialment aquesta mancança, ha provocat que la problemàtica de la variació endògena es barregi amb aquella de la variació exògena i es polaritzi el debat al voltant de la dicotomia conformitat/disconformitat respecte a les normes codificades, o en l'haver de ser/ser. Segons Badia i Margarit (1982, 162-163): «... totes les llengües tenen registres diferents, que corresponen a tants d'altres nivells [...] Però, i hi insisteixo, no es tracta mai d'oposar allò que és genuí a allò que és foraster: en qualsevol llengua que examinem, tots els registres que hi podem inventariar, des dels tipus més selectes fins als més vulgars, són de la mateixa llengua».

3.1. El fet que l'espanyol hagi funcionat per a la majoria dels catalans com a registre escrit formal i informal, i com a registre parlat formal, ha provocat:

1) La sobreposició entre català literari i català escrit d'una banda, i entre català familiar/col·loquial i català parlat de l'altra. Tradicionalment s'oposaven dues *modalitats expressives*: la llengua literària i la parlada. La identificació entre llengua literària i llengua escrita es devia, segons Vallverdú (1981a, 171) al fet que es considerava la literatura com la manifestació escrita per antonomàsia de la llengua. L'oposició *literari/parlat* es precisa posteriorment a nivell conceptual mitjançant d'altres distincions. Badia i Margarit (1964, 113), en referir-se al català de les primeres dècades del segle, distingeix entre *llengua literària*, *llengua escrita no transcendent*, *llengua parlada per persones cultes* i *llengua més popular i fins i tot vulgar*; Vallverdú (1968, 73-74) descriu tres tipus d'usos escrits: «llengua literària», «llengua escrita culta» i «llengua escrita vulgar o no transcendent»; per la seva banda, López del Castillo (1976, 30) distingeix tres «nivells principals» o «normes» de l'ús escrit i parlat: «llengua literària i culta en general», «llengua comuna utilitària o estàndard», «llengua familiar i col·loquial» (vegeu també Payrató, 1988, 41-64).

2) Una gran diferència quantitativa entre els qui escriuen en català i els qui el parlen (vegeu Cabré i Castellví/Martí i Castell 1988) i un allunyament molt gran entre registre escrit i registre parlat. Correctors especialitzats vigilen la conformitat de les publicacions amb les normes codificades. Això també implica que, en transcriure un text parlat, hom utilitza sovint un ideal de registre parlat que és percebut com a excessivament convencional (vegeu Badia i Margarit, 1982, 1986; Haensch, 1976; Solà, 1977a; Vallverdú, 1968).

3) La identificació del català escrit amb el català *correcte* i del català parlat amb l'*incorrecte*. Per superar aquesta situació, Badia i Margarit (1982, 173) recomana que: «... ambdues modalitats (i penso concretament en la parlada) han de moure's dins les normes de la gramàtica i del diccionari: valent-se dels col·loquialismes i dels vulgarismes que hi són reconeguts, això sí, per a fugir d'encarcaraments que hi serien ridículs, però sempre dins aquelles normes. En un mot, la diversitat de nivells no ha de rompre mai la unitat de l'estructura admesa, car es tracta, com deia, de dos plans diferents i independents: el de les modalitats i el de la correcció

idiomàtica». La contraposició escrit/parlat no és acompanyada gairebé mai per una delimitació dels trets propis del parlat com a tal (però vegeu ara Payrató 1988, 71-74).

4) Una diferenciació funcional/contextual insuficient i manca de seguretat en el saber expressiu en determinades circumstàncies. Badia i Margarit (1986, 81) parla, per exemple, de la inexistència d'una «tercera modalitat» de la llengua: «... la llengua escrita sense preocupació artística, sense finalitat estètica, la llengua intrascendental de les notícies dels diaris, de la correspondència comercial i general, dels anuncis de publicitat, de les comunicacions socials, etc.» i Vallverdú (1984, 74) subratlla que «No ens adonàvem, en definitiva, que el parlant català no té en general consciència de quines formes de llenguatge són pertinents per a una comunicació acurada i no familiar». Tant la Direcció General de Política lingüística com l'Institut d'Estudis Catalans promouen l'elaboració de lèxics, formularis, etc., per a diferents subcodis i llenguatges sectorials (vegeu també Badia 1982, Cabré i Castellví 1987, Duarte i Montserrat 1980, Duarte/Alamany 1984, Vassalls 1977).

3.2. La constatació, que els darrers temps sovinteja, de la inexistència d'una varietat estàndard concerneix, d'una banda, la necessitat d'una llengua comuna reconeguda i utilitzada com a tal a la totalitat dels Països Catalans, i, de l'altra, la manca d'una varietat mitjana/neutra en la gamma de la variació funcional-contextual. Segons Polanco i Roig (1984, 114), «[...] el fet que la llengua comuna o estàndard tinga la manifestació més usual en un registre mitjà o utilitari formalitzat, ha produït l'aplicació a aquest en exclusiva del nom general d'estàndard que en principi enclouia també altres registres (literari, culte, científic-tècnic) d'aquesta varietat supradialectal reservada als usos formals». López del Castillo (1976, 28-29) defineix amb aquests termes la varietat estàndard: «Així, en tota llengua actual normalitzada, a un costat de la norma literària, que afecta sobretot l'obra de creació, s'ha arribat a comptar també amb una norma que comprngui aquelles situacions quotidianes en què la comunitat humana pren un caràcter generalitzat i neutre, allunyada per un cantó d'elaboracions cultes o tècniques i, per un altre, d'aquell tipus d'especialitzacions que queden tancades en el clos familiar o d'altres grups reduïts (normes familiars, locals, argots, etc.) on s'hi aboca tota mena de subjectivisme [...] (a nivell de llengua parlada) i de la premsa, la publicitat, els escrits comercials, la correspondència en general [...] (a nivell de llengua escrita)». Partint de la premissa que el terme *standard language* es va encunyar des d'una perspectiva que confon l'existència d'una llengua codificada amb la seva vigència com a model lingüístic actiu, assumit pels parlants com a norma implícita adapta als usos que tenen valor referencial, Lamuela/Murgades (1984, 41-42, 79) distingeixen entre «llengua codificada» i «llengua estàndard», ambdues «llengües referencials» (vegeu Lamuela, 1982, 1984, 70-71; Polanco i Roig, 1984, 110-115). Aquesta distinció sembla oportuna en el cas del català ja que aquesta llengua no ha superat les últimes fases del procés d'estandardització, és a dir, l'extensió de l'ús i la seva acceptació, amb l'elaboració i especialització funcional consegüent: «Ara: quan, com és el cas del català, el procés de funcionalització és incomplet o esdevé impossible, interessa d'establir una diferència entre *llengua codificada* i *llengua estàndard* emprant el primer terme per a designar la proposta normativa, que és l'únic model de referència disponible; un model que opera a través d'una pràctica escriptòrica més prospectiva que determinativa, d'una pràctica docent més voluntarista i qualificadora a efectes culturalistes que institucionalitzada i qualificadora a efectes productius; un model que no resulta i que no és abastable, en definitiva, tal i com és el cas en la *llengua estàndard* des de i mitjançant la constatació empírica que, dels hàbits lingüístics uniformes difosos en llurs diferents nivells arreu del domini de la llengua, pot fer-ne tot parlant, sinó des de l'aprenentatge exprés i deliberat d'un corpus teòric-normatiu. D'això es deriva la inexistència en català d'una llengua estàndard pròpiament dita i, doncs, és lògic que qualsevol acceptació que se'n pretengui donar sigui presa com la proposta d'una nova norma» (Lamuela/Murgades, 1984, 41-42). La llengua estàndard, equidistant de totes les varietats diatòpiques, hauria de ser el resultat d'un procés de difusió i sobreposició

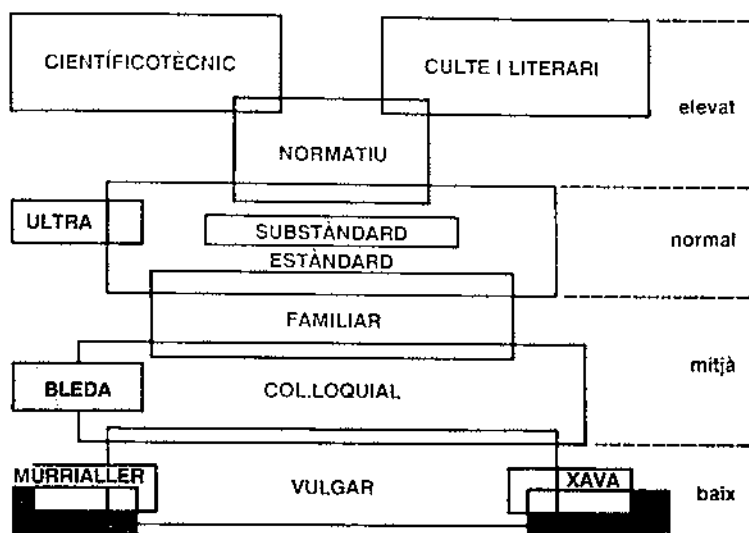
de la llengua codificada respecte a la parlada (vegeu Moll, 1980). La necessitat de la seva afirmació és molt sentida sobretot en els contextos informals: «a) La llengua estàndard (model de llengua conegut i acceptat per tots els parlants d'una llengua) té un àmbit d'ús determinat: l'ús públic, que es dona generalment en la llengua escrita (llibres, premsa, indicadors, anuncis, documents...) i en la comunicació oral pública (ràdio, televisió, cinema, actes públics, educació...). b) Els individus adquireixen la llengua estàndard a l'escola, la cultiven en la lectura i en els actes de comunicació pública, i reserven el seu ús a l'àmbit que li és propi; en l'ús privat conserven les característiques del dialecte i el sociolecte individual» (Congrés de Cultura Catalana, 1978, 35-36; vegeu també Aracil, 1982, 181-206; Marí, 1987; Payrató, 1988, 58-64; Vallverdú, 1986, 1987). Un cop consolidada, la llengua estàndard hauria de poder adquirir caràcter normatiu (vegeu Lamuela/Murgades, 1984, 41; López del Castillo, 1976, 35).

3.3. Aquest tipus d'exigència ha fet que recentment es reconegués la necessitat i la urgència de la revisió de les normes codificades (vegeu *Problemàtica de la normativa del català* 1984; Lleó, 1984; Solà, 1987). Del debat, que s'ha endegat recentment, sobre les modificacions eventuais que cal introduir en les obres normatives, es pot deduir algunes indicacions precises —de moment, fonamentalment, teòrico-metodològiques— sobretot pel que fa a la codificació de les formes dialectals i/o regionals. Els autors de les dues alternatives que es van votar en el transcurs del Congrés de Cultura Catalana exigien la integració d'un nombre més gran de formes regionals (la diferència entre ambdues consisteix pel que sembla, sobretot, en la quantitat de formes) com a varietats parastàndard del mateix nivell en el marc d'una codificació unitària, tot acceptant com a autoritat única l'Institut d'Estudis Catalans. Per al futur, hom preveu la possibilitat d'una convergència de les normes parastàndard, a través de la possible reducció dels dobles o la seva especialització *funcional-estilística*, com a resultat d'un procés d'estandardització conjunta (vegeu Congrés de Cultura Catalana, 1978, 35-45; López del Castillo, 1976, 70; Polanco i Roig, 1984, 124-125). És evident que aquesta opció podria contribuir al renaixement de la consciència, parcialment perduda, de la unitat lingüística de la totalitat dels Països Catalans i permetre així que els parlants superin el temor d'una hegemonia cultural de Barcelona, ja que s'identificarien amb una comunitat lingüística més àmplia. Per assolir aquest objectiu és imprescindible: «... L'aclariment públic i definitiu de la unitat de la llengua catalana, particularment, com es pot suposar, al País Valencià. Sense aquesta premissa, entesa com a realitat sociològica majoritàriament acceptada, és clar, resulta impossible crear cap consciència i lleialtat lingüística ferma que faci sorgir cap necessitat o adhesió a una norma, i menys encara una norma lingüística unitària per al català.» (Polanco i Roig 1984, 139).

No obstant això, la discussió sobre una obertura més o menys gran de la normativa lingüística respecte a la variació diatòpica continuarà essent malhauradament estèril mentre quedi limitada l'exigència i dificultada la difusió d'un model lingüístic unitari, mentre no es creïn les condicions per a una estandardització conjunta intensificant les relacions entre les diferents regions coordinant els mitjans de comunicació, etc.

3.4. López del Castillo (1976, 68) col·loca les normes codificades i la varietat estàndard en el marc d'una tipologia de les varietats catalanes, representada gràficament d'aquesta manera:

○ dialectes socials ● dialectes socials influïts per altres llengües

Els diversos nivells de llenguatge en català actual

López del Castillo (1976, 97) defineix d'aquesta manera la *llengua substàndard* —amb una subdivisió entre *substàndard comú* i *substàndard culte*—: «Dins o al costat de tota llengua estàndard hi ha aspectes marginals, secundaris, que no solen ser massa generalitzats ni massa localitzats tampoc, i que frueixen així mateix de carta de naturalesa pel que fa al llenguatge de comunicació. Ens trobem, doncs, amb el concepte de *variant estilística* dins de la llengua estàndard.» Les varietats *ultra*, *bleda*, *xarnego*, *xava*, *murrialler* i *caló* sumàriament analitzades per López del Castillo (1976, 53-68) caracteritzen determinats grups socials. La varietat *ultra* és típica d'alguns parlants de les classes cultes «infosos d'un fort esperit normativista, en desproporció manifesta amb les possibilitats del moment» (López del Castillo, 1976, 54), amb opcions arcaïques, puristes i hipercorrectes; la seva influència es va exercir no tant a través de la parla com a través d'indicacions i judicis metalingüístics. La varietat *bleda*, pròpia de medis escolars femenins freqüentats per nenes de «bona família i una mica esnob de Barcelona i difós en alguns barris residencials i entres els universitaris, es caracteritza, des del punt de vista lexical, per l'ús d'arcaïsmes, cultismes xenismes, pels rebuig de determinades expressions tabú, entre les quals també hi ha catalanismes penetrats en l'espanyol des de les classes populars barcelonines. Les varietats *xarnego* i *xava*, que es diferencien més per l'origen social i ètnic dels seus parlants que des del punt de vista lingüístic, constituïrien una mena de variants *criolles* (però, *contra* vegeu Payrató, 1985, 72-73; vegeu també Payrató, 1988, 158-162), molt influïdes per l'espanyol, pròpies de sectors immigrants o de catalans castellanitzats dels barris populars de Barcelona. Pel que fa al *murrialler* i el *caló*, es tracta de l'argot de la delinqüència i dels gitanos, respectivament, que, tot i no tenir una vitalitat actual, van deixar testimonis en el lèxic comú (vegeu també Payrató, 1988, 169-177).

3.5. Pel que fa a la consciència dels parlants respecte a la variació lingüística, tot allò que està codificat en gramàtiques i diccionaris normatius (en alguns casos aquesta autoritat es fa extensiva a estudis recents sobre punts determinats), gaudeix d'un prestigi social enorme que a vegades pot semblar fins i tot exagerat (vegeu Roca Pons, 1971, 259). Als ulls dels parlants, les normes tenen un valor absolut, i per tant hom considera *correctes* i pròpiament catalanes

únicament aquelles unitats lexicals o construccions gramaticals que hi consten. Aquesta implicació *popular* en els problemes de correcció idiomàtica es reflecteix, per exemple, en les cartes als diaris, amb les quals a vegades els lectors assumeixen el *rol* de lingüistes pronunciant-se sobre el caràcter més o menys *correcte* i, per tant, *recomanable* de determinades formes, fins i tot quan les formes objecte de discussió es troben, totes elles, en les obres de referència normatives. Qualsevol forma lingüística que soni a espanyol (o a francès a Catalunya Nord) provoca una reacció, que es limita generalment al lèxic, d'autodefensa. A l'aspiració a *parlar més bé* s'oposa una tendència a parlar com *tothom*.

S'ha analitzat sovint l'actitud dels qui, tot i conèixer les formes correctes, les eviten a fi de no *desentonar*, per no semblar *pedants*, *afectats* (vegeu Haensch, 1976; Moll, 1980). Dels resultats de l'enquesta de Badia i Margarit (1982, 169-172), vegeu també Soler, (1986), resulta que els motius de l'acceptació condicionada o del rebuig de l'ús de formes que tots consideren correctes són els següents: inèrcia, vergonya, eficàcia, realisme, indiferència envers les regles, voluntat de ser com la massa. Aquest prestigi, que actualment és de tipus abstracte i que s'atribueix més a obres de referències que a una forma concreta de parlar, haurà de ser conseqüència, gràcies a la introducció del català a les escoles i sobretot als mitjans de comunicació de massa, del prestigi social dels que adopten les normes. De moment, pel que es desprèn de les crítiques que els especialistes i no especialistes adrecen al tipus de llenguatge emprat, sobretot, per la ràdio i la televisió, això encara no s'ha produït (vegeu Solà, 1977b, 383-386, 389-393; Vallverdú, 1984, 79-80; Badia i Margarit, 1989). L'atribució d'una excel·lència intrínseca a les normes codificades va acompanyada d'una infravaloració de la pròpia parla. Hi ha una gran distància entre aquestes normes i allò que els parlants senten com a activitats lingüístiques pròpies. Aquesta *mala consciència* en utilitzar malament una eina *perfecta* amb la qual es té una relació profundament afectiva i que, com a símbol de la identitat nacional, va ser bandejada durant molts anys de la vida pública, ha provocat una baixa consideració de si mateix i complexos d'inferioritat en molts parlants. La consciència de les diferències és causa d'inseguretat. Hi va haver certament activitats de *censura* (tot i ser animades per la lloable intenció de compensar la manca d'una educació lingüística normal) que va contribuir a la creació d'aquest estat de coses: opinions negatives indiscriminades i, sobretot, no raonades, purisme a vegades cec de les gramàtiques divulgatives, vocabularis de *barbarismes* (llistes de prohibicions amb les paraules rebutjades, on es barregen aspectes ortogràfics, fonètics, gramaticals i lexicals, sense distincions entre llengua escrita i llengua parlada, entre dialectismes, hipercorrectismes, préstecs, neologismes, extensions de significat, etc.), cròniques de llengua sovint arbitràries, substancialment la tendència a destacar només el costat negatiu del comportament lingüístic de les persones, sense mencionar gairebé mai allò que saben, allò que és positiu i pertany a la competència compartida (vegeu Solà, 1977a; Neu-Altenheimer/Schlieben-Lange, 1980). La inclusió en una nova edició del diccionari normatiu d'un terme que es considerava *condemnat* es viu positivament perquè elimina la mala consciència (vegeu López del Castillo, 1976, 117). No és cap casualitat que un dels punts del document programàtic aprovat pel Congrés de Cultura Catalana (1978, 39) digués: «Convé eliminar del llenguatge de professors i gramàtics la terminologia impositiva (conceptes de *correcte/incorrecte*, *acceptable/inacceptable*, etc.) i fer un ensenyament basat en els diferents usos i els seus àmbits respectius (llengua estàndard, dialectes, sociolectes, registres, etc.)».

BIBLIOGRAFIA (SELECTIVA)

- Advertiment.* — Al llarg del text i en la bibliografia, he citat i citaré, en el cas d'articles i assajos publicats aïlladament i posteriorment recollits en un volum, només aquest últim.
- Actes de les segones jornades d'estudi de la llengua normativa*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.
- Alemaný Ferrer, Rafael (ed.), *Els processos de normalització lingüística a l'Estat espanyol actual*, Ajuntament de Benidorm/Universitat d'Alacant, 1988.
- Aracil, Lluís V., *Papers de sociolingüística*, La Magrana, Barcelona, 1982.
- Aracil, Lluís V., *Dir la realitat*, Països Catalans, Barcelona, 1983.
- Argente, Joan A. *Lingüística i sociolingüística: reflexions metodològiques*, M 13 (1978) 77-78.
- Argente, Joan A. et al., *Una nació sense estat, un poble sense llengua?*, M 15 (1979), 3-13.
- Badenes i Franch, Guillem, *La presència de la llengua en el sistema educatiu*, RL1D 8 (1986), 55-72.
- Badia i Margarit, Antoni M., *Llengua i cultura als Països Catalans*, Edicions 62, Barcelona, 1964.
- Badia i Margarit, Antoni M., *La llengua dels barcelonins. Resultats d'una enquesta sociològicolingüística*, vol. I, Edicions 62, Barcelona, 1969.
- Badia i Margarit, Antoni M., *Entorn de la sociolingüística catalana: precedents, dificultats, contingut, objectius*, TSC 1 (1977), 15-35.
- Badia i Margarit, Antoni M., *Llengua i societat. Etapes de la normalització*, Indesiner, Barcelona, 1982.
- Badia i Margarit, Antoni M., *Llengua i poder. Textos de sociolingüística catalana*, Laia, Barcelona, 1986.
- Badia i Margarit, Antoni M., «Quin català? La llengua a la premsa, la ràdio i la televisió», *Serra d'Or* 31 (I. 1989), 16-18.
- Bastardas i Boada, Albert, *Llengua i immigració. La segona generació immigrant a la Catalunya no-metropolitana*, La Magrana, Barcelona, 1986.
- Bastardas i Boada, Albert, *La normalització lingüística: l'extensió de l'ús*, dins Bastardas/Soler (1988), 187-210.
- Bastardas, Albert/Soler, Josep (eds.), *Sociolingüística i llengua catalana*, Editorial Empúries, Barcelona, 1988.
- Bernardó, Domènec J., *Appareil éducatif et langue autochtone: le cas du catalan*, LFr 25 (1975), 37-61.
- Bernardó, Domènec, *L'anglès enfront del català i del francès a l'àrea septentrional*, TSC 4 (1982), 97-102.
- Bernardó, Domènec, *La llengua anglesa en el conflicte lingüístic franco-català. Un cas de macrotriglòssia*, TSC 5 (1983), 9-15.
- Bernardó, Domènec/Rieu, Bernat, *Diglòssia a Catalunya Nord*, TSC 1 (1977), 55-62.
- Bibiloni, Gabriel/Corbera, Jaume, *La llengua normativa a les Illes Balears*, dins *Problemàtica de la normativa del català* (1984), 147-156.

- Bierbach, Christine, *Comment les militants catalanistes se définissent eux-mêmes: questions de noms — question nationale*, OBST 14 (1980), 111-131.
- Bierbach, Christine, *Aproximacions a la significació de les actituds lingüístiques: dos estudis de cas*, TSC 5 (1983), 93-118.
- Boix, Emili J., «Naltros parlem mal català»: actituds interdialectals entre els caleros de Palamós, dins *Actes del Quart Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985, 57-73.
- Cabré i Castellví, M. Teresa, *Normalització terminològica*, dins *Actes de les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa* (1987), 49-79.
- Cabré i Castellví, M. Teresa/Martí i Castell, Joan, *Connaissance et usage du catalan écrit*, RLiR 52 (1988), 69-88.
- Cahner, Max, *Llengua i societat en el pas del segle XV al XVI. Contribució a l'estudi de la penetració del castellà als Països Catalans*, dins *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, 183-255.
- Calsamiglia, Helena/Tuson, Empar, *Ús i alternança de llengües en grups de joves d'un barri de Barcelona: Sant Andreu de Palomar*, TSC 3 (1980), 11-82.
- Carbonell, Jordi, *Elements d'història social i política de la llengua catalana*, TSC 2 (1979) 87-102.
- Cerdà, Ramon, *Diglosia y degradación semántica en el habla de Constantí (Campo de Tarragona)*, dins *Philologica hispaniensa in honorem Manuel Álvar*, vol. I, Gredos, Madrid 1984, 135-157.
- Colomina, Jordi, *El parlar de la Canyada de Biar (l'Alt Vinalopó): un estudi de sociolingüística*, dins *Estudis en memòria del professor Manuel Sanchis Guarner*, vol. I, Universitat de València, 1984, 81-87.
- Colomina i Castanyer, Jordi, *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert, Alacant 1985.
- Colon, Germà, *La denominació de l'idioma*, dins id., *La llengua catalana en els seus textos*, vol. I, Curial, Barcelona 1987, 37-71.
- Congrés de Cultura Catalana, *Àmbit de llengua*, dins *Resolucions*, vol. I, Barcelona 1978, 7-54.
- Coromines, Joan, *Normes lingüístiques, catalanes: ni antifranceses ni anticastellanes. Sobre l'elocució catalana en el teatre i en la recitació*, dins id., *Lleures i converses d'un filòleg*, Club, Barcelona, 1971, 83-105.
- Cucó, Alfons, *Actituds polítiques i lingüístiques al País Valencià contemporani*, TSC 1 (1977), 67-80.
- Duarte i Montserrat, Carles, *El català llengua de l'administració*, Indesinenter, Barcelona, 1980.
- Duarte, Carles/Alamany, Raimon (ed.), *L'establiment del llenguatge administratiu català. Actes de les jornades sobre l'establiment del llenguatge administratiu català*, Generalitat, Barcelona, 1984.
- Esteva Fabregat, Claudi, *Aculturació lingüística d'immigrants a Barcelona*, TSC 1, (1977), 81-116.
- Esteva i Fabregat, Claudi, *Ethnocentricity and bilingualism in Catalonia: the state and bilingualism*, IJSL 47 (1984), 43-47.

- Ferrando Francès, Antoni, *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*, Universitat de València, 1980.
- Ferrando, Antoni, *Vint-i-cinc anys de conflicte lingüístic al País Valencià (1962-1987)*, dins Alemany Ferrer (1988), 179-203.
- Fuster, Joan, *Nosaltres, els valencians*, Edicions 62, Barcelona, 1962.
- Fuster, Joan, *Qüestió de noms*, Edicions d'Aportació Catalana, Barcelona, 1962.
- Gimeno, Francesc, *Alternatives al bilingüisme valencià meridional: a propòsit d'una pre-enquesta sobre les varietats lingüístiques*, TSC 4 (1982), 51-61.
- Gimeno, Francesc, *Vers una sociolingüística històrica?*, TSC 5 (1983), 53-70.
- Gimeno Menéndez, Francisco, *Sustitución lingüística en las comunidades de habla alicantinas*, ELUA 3 (1985-1986), 237-267.
- Gimeno, Francesc, *Die Mundart von Alacant i el bilingüisme diglòssic de l'àrea l'Alacantí-el Vinalopó*, dins *Materials del Congrés d'Estudis del Camp d'Alacant*, Diputació Provincial, 289-298, Alacant, 1986.
- Gimeno Menéndez, Francesc, *Llengua, cultura i societat a Alacant*, dins *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*, vol. IV, ELLC 12, Montserrat, 1986, 171-189.
- Gómez Molina, José Ramón, *Estudio sociolingüístico de la comunidad de habla de Sagunto (Valencia)*, Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, València, 1986.
- Grilli, Giuseppe, *Insegnare catalano, Standard, lingua letteraria e altri concetti d'uso*, dins *Didattica della lingua e lingue iberiche*, T. Pironti, 51-69, Nàpols, 1982.
- Grossmann, Maria, *Com es parla a l'Alguer? Enquesta sociolingüística a la població escolar*, Barcino, Barcelona, 1983.
- Grossmann, Maria, *Ancora sulla questione della lingua catalana*, dins *Energie und Ergon. Sprachliche Variation-Sprachgeschichte-Sprachtypologie*, Band III: *Das sprachtheoretische Denken Eugenio Coserius in der Diskussion (2)* Tübingen, B. Narr., 1988, 463-478.
- Haensch, Günther, *La discrepància entre la llengua escrita i la llengua parlada, un problema essencial del català d'avui i de demà*, dins *Problemes de llengua i literatura catalanes. Actes del II Col·loqui Internacional sobre el Català*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, 255-273.
- Hall, Jacqueline, *La bena i la mordassa: els catalans davant la immigració de l'època franquista*, TSC 5 (1983), 71-92.
- Hartmann, Clàudia, *Comment les militants catalanistes se définissent eux-mêmes: querelles lingüístiques*, OBST 14 (1980), 132-161.
- Joan i Marí, Bernat, *Bilingüisme? Normalització? Dades sobre el conflicte lingüístic a l'Illa d'Eivissa*, Palma de Mallorca, Promotora Mallorquina de Mitjans de Comunicació, 1984.
- Kremnitz, Georg (ed.), *Sprachen im Konflikt. Theorie und Praxis der katalanischen Soziolinguisten. Eine Textauswahl*, Tübingen, G. Narr, 1979.
- Kremnitz, Georg, *Die Fragmentierung von Sprachräumen als Politikum dargestellt am Beispiel Valencias*, OBST 15 (1980), 143-153.
- Kremnitz, Georg, *Du «bilingüisme» au «conflict linguistique». Cheminement de termes et de concepts*, Langages 61 (1981), 63-74.
- Lamuela, Xavier, *La llengua catalana entre la codificació i l'estandardització*, M 25 (1982), 11-22.

- Lamuela, Xavier, *Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*, Quaderns Crema, Barcelona, 1987.
- Lamuela, Xavier/Murgades, Josep, *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Quaderns Crema, Barcelona, 1984.
- Lamuela, Xavier *et al.*, «Llengua i raó d'Estat», *Avui* 13. IV. 1984, 18.
- Lixfeld, Volker, *Alguns resultats d'una enquesta sociolingüística a les Valls d'Andorra*, dins *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, 231-240.
- Lleó, Conxita, *Arbitrarietats normatives de la descripció gramatical del català*, dins *Sociolingüístique des langues romanes. Actes du XVIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, vol. V, Ais de Provença, 1984, 31-45.
- López, Joan-Francesc, *Normalització lingüística a Menorca: de la voluntat al voluntarisme?*, dins Alemany Ferrer (1988), 153-163.
- López del Castillo, Lluís, *Llengua standard i nivells de llenguatge*, Laia, Barcelona, 1976, 2^a1984.
- López del Castillo, Lluís *et al.*, «Una resposta a "Els Marges"», *Nous Horitzons* 61 (1980), 9-12.
- Marí, Isidor, *Varietats i registres en la llengua dels mitjans de comunicació de masses*, dins *Actes de les Segones Jornades d'Estiu de la Llengua Normativa* (1987), 9-30.
- Marí, Isidor, *La normalització del català: una persepectiva illenca*, dins Alemany Ferrer (1988), 165-177.
- Martí i Castell, Joan, *Per una nuova tesi sul catalanismo*, dins SLI, *Aspetti sociolinguistici dell'Italia contemporanea*, vol. II, Roma, Bulzoni, 1977, 551-585.
- Martí i Castell, Joan, *Gramática preceptiva y uso lingüístico. Análisis de algunos aspectos en la comunidad lingüística catalana*, dins SLI, *La grammatica. Aspetti teorici e didattici*, vol. II, Roma, Bulzoni, 1979, 577-603.
- Mascaró, Ignasi, *Enquesta sociolingüística als maonesos*, TSC 4 (1982), 63-88.
- Massot i Muntaner, Josep, *Els mallorquins i la llengua autòctona*, Curial, Barcelona, 1972.
- Melià, Josep, *Els mallorquins*, Daedalus, Palma de Mallorca 1967.
- Mier, Jeanne Zang, *Estudi sociolingüístic de certs aspectes de la llengua catalana*, TSC 6 (1986), 33-112.
- Mira, Joan Francesc, *Població i llengua al País Valencià*, Diputació Provincial, València, 1981.
- Miralles i Monserrat, Joan, *Sobre l'ús lingüístic en les viles medievals mallorquines. Els llibres de cort reial*, dins *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, 535-569.
- Moll, Aina, *Problemàtica del català estàndard*, dins *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, 571-585.
- Moll, Aina, *Les accions institucionals per la normalització lingüística a Catalunya*, dins Alemany Ferrer (1988), 111-129.
- Mol, Damià *et al.*, *Estudi sociolingüístic del valencià*, Generalitat Valenciana, València, 1986.
- Montaner i Monllau, Enric, *La minorització lingüística*, dins Bastardas/Soler (1988), 15-45.

- Montoya, Brauli, *Alguns problemes d'interferència lèxico-semàntica en una comunitat de parla multilectal*, dins *Estudis en memòria del professor Manuel Sanchis Guarner*, vol. I, Universitat de València, 1984, 235-240.
- Montoya Abad, Brauli, *Variació i desplaçament de llengües a Elda i Oriola durant l'Edat Moderna*, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert/Diputació Provincial, Alacant, 1986.
- Montoya Abad, Brauli, *Al voltant de la substitució i el canvi lingüístic. Els casos d'Elx i Alacant durant la segona meitat del segle XIX*, TSC 6 (1986), 113-125.
- Nadal, Josep M., «*Usar de llenguatge artificios*» en *el segle XVI: ideologia lingüística i llengua literària*, dins *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, 89-125.
- Neu-Altenheimer, Irmela, *Per una nova lectura dels manuscrits inèdits dels Jocs Florals de Barcelona: 1859-1899*, dins *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, 429-459.
- Neu-Altenheimer, Irmela, «*'Limousin' ou 'catalan'?*» *Remarques sociolingüístiques sur un débat du XIXe siècle en Catalogne*, dins *Sociolingüistique des langues romanes. Actes du XVIIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes*, vol. V, Ais de Provença, 1984, 47-60.
- Neu-Altenheimer, Irmela/Schlieben-Lange, Brigitte, *Die Sprachglossen in der Katalanischen Tageszeitung Katalonien?*, *Ibamer* 4 (1980), 59-78.
- Neu-Altenheimer, Irmela/Schlieben-Lange, Brigitte, *Provençal i català. Dos punts de vista diferents dels provençalistes i catalanistes al segle XVIII*, dins *Miscel·lània Antoni M. Badià i Margarit*, vol. V (ELLC 13), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, 193-212.
- Ninyoles, Rafael Ll., *Conflicte lingüístic valencià. Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*, Tres i Quatre, València, 1969.
- Ninyoles, Rafael Ll., *Idioma i prejudici*, Moll, Palma de Mallorca, 1971.
- Ninyoles, Rafael Ll., *Bases per a una política lingüística democràtica a l'Estat espanyol*, Tres i Quatre, València, 1976.
- Ninyoles, Rafael Ll., «*Cuatro idiomas para un estado. El castellano y los conflictos lingüísticos en la España periférica*», *Cambio* 16, Madrid, 1977.
- Ninyoles, Rafael Ll., *Enquesta sobre l'ús del valencià en l'Administració Pública Valenciana*, Generalitat Valenciana, València, 1988.
- Notó i Bruelles, Pere/Panyella i Roses, Magí, «*Andorra 80*»: *una recerca psico-sociolingüística*, TSC 4, 1982, 89-96.
- Payrató, Lluís, *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*, Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.
- Payrató, Lluís, *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, Universitat, València, 1988.
- Pericay, Xavier (ed.), *L'altra cara de la llengua*, Editorial Empúries, Barcelona, 1987.
- Pitarch, Vicent, *Un cas singular de conflicte lingüístic: la situació actual del País Valencià*, TSC 5 (1983), 41-51.
- Pitarch, Vicent, *Reflexió crítica sobre la «Llei d'ús i ensenyament del valencià»*, Eliseu Climent, València, 1984.

- Pitarch, Vicent, *Fets i ficcions. Llenguatge i desequilibris socials*, Eliseu Climent, València, 1988.
- Pitarch, Vicent, *Normalització lingüística: la via cívica*, dins Alemany Ferrer (1988), 205-223.
- Polanco i Roig, Lluís B., *La normativa al País Valencià: Problemàtica i perspectives*, dins *Problemàtica de la normativa del català* (1984), 107-146. *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.
- Pueyo, Miquel, *Vikings i pagesos: una batussa continuada. Assaig per a un estudi de les relacions interdialectals en català*, TSC 3 (1980), 83-102.
- Pueyo, Miquel, *Variables en el procés de minorització de la comunitat lingüística catalana*, Estudi General, Lleida, 1987.
- Puig i Moreno, Gentil, *Diglossia, normalització i ensenyament de la llengua vernaclea dins la societat nord-catalana. Notes sobre la situació sociolingüística a Catalunya-Nord*, TSC 2 (1979), 113-114.
- Quintana, Artur, *El marc legal del català a l'Aragó*, RLID 1-2 (1983), 141-145.
- Reixach, Modest, *La llengua del poble. Una mesura de catalanitat. Estudi de sociologia lingüística i cultural*, Nova Terra, Barcelona, 1975.
- Reixach i Pla, Modest, *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona. Anàlisi dels resultats del Padró de 1975 i de l'avanç dels de 1981*, Generalitat, Barcelona, 1985.
- Reixach, Modest, *Consideracions sobre la normalització a Catalunya*, dins Alemany Ferrer (1988), 131-152.
- Robinson, Joy L., *Sociolingüística i variació semàntica: els tractaments en català*, dins *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, 619-637.
- Roca Pons, Josep, *Introducció a l'estudi de la llengua catalana*, Vergara, Barcelona, 1971.
- Ros i García, Maria, *Speech attitudes to sepeakers of language varieties in a bilingual situation*, IISL 47 (1984), 73-90.
- Ros, Maria/Giles, Howard, *The Valencian language situation: an accomodation perspective*, ITL 44 (1979), 3-24.
- Sanchis Guarner, Manuel, *La llengua dels valencians*, L'Estel, 1933, València, 1972.
- Schlieben-Lange, Brigitte, *Okzitanisch und Katalanisch. Ein Beitrag zur Soziolinguistik zweier romanischen Sprachen*, Tübingen, Narr, 1971, 1973.
- Schlieben-Lange, Brigitte, *Das sprachliche Selbstverständnis der Okzitanen im Vergleich mit der Situation des Katalanischen*, dins *Interlinguística. Sprachvergleich und Übersetzung. Festschrift zum 60. Geburtstag von Mario Wandruszka*, Tübingen, Niemeyer, 1971, 174-179.
- Schlieben-Lange, Brigitte, *Das Katalanische in Frankreich zwischen França-und Espanya («Rossinyol que vas a França...»)*, dins *Gerhard Rohlfs zum 85. Geburtstag gewidmet. Romania cantat*, vol. II, Tübingen, G. Narr, 1980, 335-339.
- Seminari de Sociolingüística de Barcelona (ed.), *La diversitat (im)pertinent. Gent, política i llengües*, El Llamp, Barcelona, 1987.
- Serra, Josep, *Notes sobre les actituds lingüístiques dels menorquins. Diagnòstic 1986: crisi*, Randa 21 (1987), 213-232.

- Solà, Joan, *Del català incorrecte al català correcte. Història dels criteris de correcció lingüística*, Edicions 62, Barcelona, 1977.
- Solà, Joan, *A l'entorn de la llengua*, Laia, Barcelona, 1977.
- Solà, Joan, *Pompeu Fabra, Sanchis Guarnier i altres escrits*, Eliseu Climent, València, 1984.
- Solà, Joan, *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Edicions 62, Barcelona, 1987.
- Soler, Josep, *Model i límits de la llengua estàndard a Barcelona*, dins *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*, vol. V (ELLC 13), Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 1986, 131-148.
- Soler i Carbó, Josep, *La normalització lingüística: normes i varietats*, dins *Bastardas/Soler* (1988), 211-230.
- Strubell i Trueta, Miquel, *Llengua i població a Catalunya*, La Magrana, Barcelona, 1981.
- Strubell i Trueta, Miquel, *Language and identity in Catalonia*, IJSL 47 (1984), 91-104.
- Strubell, Miquel/Romani, Joan M., *Perspectives de la llengua catalana a l'àrea barcelonina. Comentaris a una enquesta*, Generalitat, Barcelona, 1986.
- Strubell i Trueta, Miquel, *La immigració*, dins *Bastardas/Soler* (1988), 46-47.
- Torres, Joaquim, *Les enquestes sociolingüístiques catalanes*, TSC 1 (1977), 137-146.
- Tudela, Joan, «El futur del català. Una radiografia sociolingüística», *El Món*, Barcelona, 1986.
- Turell, Teresa, *Estudi sobre la diglòssia entre els grups professionals a Barcelona*, TSC 2 (1979), 135-158.
- Turell, M. Teresa, *Elements per a la recerca sociolingüística a Catalunya*, Edicions 62, Barcelona, 1984.
- Turell i Julià, M. Teresa, *Self-reference in Sapanish and Catalan discourse*, dins Staczek, J.J. (ed), *On Spanish, Portuguese and Catalan Linguistics*, Georgetown U.P., 199-210, Washington, 1988.
- Tuson, Jesús, *Mal de llengües. A l'entorn dels prejudicis lingüístics*, Editorial Empúries, Barcelona, 1988.
- Un model de llengua pels mitjans de comunicació. Llibre d'estil del Diari de Barcelona*, Editorial Empúries, Barcelona, 1987.
- Vallverdú, Francesc, *L'escriptor català i el problema de la llengua*, Edicions 62, Barcelona, 1968.
- Vallverdú, Francesc, *Dues llengües: dues funcions?*, Edicions 62, Barcelona, 1970, 21979.
- Vallverdú, Francesc, *El fet lingüístic com a fet social. Assaig de lingüística institucional*, Edicions 62, Barcelona, 1973.
- Vallverdú, Francesc, *La normalització lingüística a Catalunya*, Laia, Barcelona, 1979.
- Vallverdú, Francesc, *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana. Balanç dels estudis de sociologia lingüística als Països Catalans*, Edicions 62, Barcelona, 1980.
- Vallverdú, Francesc, *Estàndard i llenguatge literari en les dues edicions de «Beurn»*, dins *Homenatge a Francesc de B. Moll*, vol. III (Randa 11), Curial 171-178, Barcelona, 1981.

- Vallverdú, Francesc, *El conflicto lingüístico en Cataluña: historia y presente*, Península, Barcelona, 1981.
- Vallverdú, Francesc, *Hi ha o no hi ha diglòssia a Catalunya? Anàlisi d'un problema conceptual*, TSC 5 (1983), 17-24.
- Vallverdú, Francesc, *Sobre la teoria de la lleialtat lingüística aplicada a dues situacions específiques: l'Alguer i Barcelona*, dins *Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, 213-229.
- Vallverdú, Francesc, «Els problemes del català als mitjans de comunicació», *Serra d'Or* 26 (X. 1984), 79-80.
- Vallverdú, Francesc, *Elocució i ortologia catalanes*, El Jonc, Barcelona, 1986.
- Vallverdú, Francesc, *El model de llengua als mitjans de comunicació*, dins *Actes de les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa* (1987), 89-111.
- Vallverdú, Francesc, *Sobre els models de normalització lingüística: una aproximació jurídicopolítica*, RLD 11 (1988), 229-239.
- Vassalls, Gerard, *L'ús del català dins la literatura científica*, TSC 1 (1977), 157-166.
- Verdaguer, Pere, *El català al Rosselló i la norma*, dins *Problemàtica de la normativa del català* (1984), 93-105.
- Wheeler, Max W., *Phonological variation in contemporary Catalan*, dins *Miscel·lània R. Aramon i Serra*, vol. II, Curial, 603-621, Barcelona, 1980.
- Woolard, Kathryn A., *A formal measure of language attitudes in Barcelona: a note from work in progress*, IJSL 47 (1984), 63-71.
- Woolard, Kathryn A., *Code switching and comedy in Catalonia*, PP 1 (1987), 106-122.